

Vergaderjaar 1988–1989

20 930

Wijziging van de artikelen 242, 243, 246, 247 en 249 van het Wetboek van Strafrecht

Nr. 5

MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 13 juli 1989

I. Algemeen

1. Inleiding

1.1. Het was in de visie van de leden van de C.D.A.-fractie terecht dat ik heb afgezien van de algehele herziening van de zedenwetgeving en met name van de voorstellen tot veranderingen, in casu verzwakkingen van de bescherming van jeugdigen.

De leden van de fractie van de P.v.d.A. waren, hoewel zij zelf hadden aangedrongen om snel te komen met een voorstel tot schrappen van de woorden «buiten echt» in de zedelijkheidstitel, teleurgesteld over het feit dat ik geheel wens af te zien van mijn oorspronkelijke voornemen tot integrale herziening van de zedelijkheidswetgeving. Zij menen dat het onderhavige wetsvoorstel niet meer dan de kwalificatie «noodwetje» verdient dat gezien de spoed die geboden is wel voortgang moet vinden.

De leden van de V.V.D.-fractie hadden met waardering kennis genomen van het feit dat ik grote spoed heb betracht met het indienen van het onderhavige wetsvoorstel. Het is deze leden echter niet duidelijk, waarom ik in dit wetsvoorstel dat – naar hun oordeel – veel verder gaat dan een noodwet inzake artikel 242, het verschil tussen verkrachting en aanranding heb gehandhaafd en ook verder geen wezenlijke veranderingen noodzakelijk vond. Deze leden merken aan het slot van hun bijdrage voor de inleiding dan ook op dat zij een zekere voorkeur hadden voor de nieuwe sekse-neutrale teksten in het oorspronkelijke wetsvoorstel van 1985 boven de hier en daar bijgeschaafde en deels niet sekse-neutrale artikelen in het huidige wetsvoorstel. Zij droegen als oplossing aan de mogelijkheid om het wetsvoorstel als nog te splitsen in een «noodwetje» voor artikel 242 en in een apart wetsvoorstel, waarin de overige onderhavige artikelen worden gewijzigd en waarvoor grondige bestudering geboden lijkt.

Ook de leden van de D66-fractie namen met gemengde gevoelens kennis van het onderhavige wetsvoorstel. Enerzijds konden zij groten-deels instemmen met de in het wetsvoorstel gerealiseerde verbeteringen van en aanvullingen op de thans bestaande zedelijkheidswetgeving, anderzijds waren zij van mening, dat het wetsvoorstel geen recht doet

aan de bijna tien jaar lang gevoerde discussie omtrent de zedelijkheids-wetgeving.

De leden van de S.G.P.-fractie, die overigens met gemengde gevoelens van het wetsvoorstel kennis hadden genomen, verklaarden zich akkoord met de beperkte opzet van het wetsvoorstel.

De leden van de P.P.R.-fractie hadden eveneens met gemengde gevoelens kennis genomen van het voorliggende wetsvoorstel. Weliswaar konden zij met een aantal voorgestelde wijzigingen instemmen, doch zij waren teleurgesteld over de naar hun oordeel te beperkte strekking van de voorgestelde wijzigingen.

Het lid van de P.S.P.-fractie was eveneens teleurgesteld over de beperkte omvang van het wetsvoorstel.

Het lid van de G.P.V.-fractie gaf in zijn algemene beschouwingen geen commentaar op de reikwijdte van dit wetsvoorstel.

Het lid van de R.P.F.-fractie verklaarde met instemming kennis te hebben genomen van de opvatting van de regering die aan het onderhavige wetsvoorstel ten grondslag ligt, dat geen verdere versoepeling van de strafbaarstelling van de misdrijven tegen de zeden wenselijk is.

De hierboven weergegeven commentaren van de verschillende fracties zijn een reactie op mijn mededeling in de memorie van toelichting dat ik, nadat ik het wetsvoorstel dat in 1985 naar de Raad van State werd gezonden en de Raad van State in juni 1986 daarover advies had uitgebracht, het wetsvoorstel opnieuw in overweging heb genomen en tot de slotsom ben gekomen dat de bestaande zedelijkheidswetgeving slechts op de in het onderhavige wetsvoorstel vervatte onderdelen aanvulling behoeft en voor het overige de normen op dit punt duidelijk, en op voor het openbaar ministerie en de rechter goed toepasbare wijze markeert en dat daarom de ministerraad op mijn voorstel ervan heeft afgezien tijdens deze kabinetsperiode de indiening van een meeromvattend wetsvoorstel te bevorderen.

Hoewel uit de hierboven geciteerde opmerkingen van de fracties blijkt, dat een deel van de fracties de voorkeur zou geven aan een meeromvattende wijziging van de zedelijkheidswetgeving, achtten de meeste fracties het van belang dat «buiten echt» zo spoedig mogelijk uit artikel 242 wordt geschrapt. Over het algemeen heeft men ook geen waarwegende bezwaren tegen de overige voorstellen in het wetsontwerp. De leden van de fractie van de V.V.D. meenden dat het een mogelijke oplossing zou zijn om het wetsvoorstel alsnog te splitsen in een «noodwetje» voor artikel 242 en in een apart wetsvoorstel, waarin de overige onderhavige artikelen worden gewijzigd en waarvoor grondige bestudering is geboden. In de ogen van de leden van de P.v.d.A.-fractie daarentegen verdient het gehele wetsvoorstel de kwalificatie «noodwetje». Ik zou een wetswijziging als voorgesteld niet als een «noodwet» willen bestempelen, maar eerder als een voorziening die in verband met ontwikkelingen in de jurisprudentie gewenst is gebleken. Niet alleen de schrapping van «buiten echt» heeft een zekere urgentie, maar ook de andere wijzigingen. Overigens belemmert de totstandkoming van een wet als deze een volgend kabinet op geen enkele wijze in de mogelijkheden om alsnog een meeromvattende herziening van de zedelijkheidswetgeving te bevorderen. Zulks was ook uitdrukkelijk tot uiting gebracht met de woorden dat de ministerraad ervan had afgezien om tijdens deze kabinetsperiode de indiening van een meeromvattend wetsvoorstel te bevorderen. Hoewel ook ik een duidelijke voorkeur heb voor de sekse-neutrale omschrijvingen in het oorspronkelijke wetsvoorstel is gebleken dat zowel controverses als ook misverstanden worden opgeroepen als gevolg van de introductie van het begrip «seksuele handelingen» in relatie vooral met de bescherming van jeugdigen. Was het mijn opzet niet verder te gaan dan te voorkomen dat

handelingen van jeugdigen te snel onder de werking van de strafwet zouden vallen, waardoor een ruim sepotbeleid noodzakelijk zou zijn, de indruk is ontstaan dat jeugdigen in de strafwet geen bescherming meer zouden vinden tegen vergaande seksuele contacten met onder andere ouderen. Tijdens uitvoerig nader overleg met onder andere vertegenwoordigers van het openbaar ministerie bleek het niet ondenkbeeldig dat met een beroep op vrijwilligheid van de betrokkene de exploitatie van minderjarigen in de prostitutie moeilijk zou kunnen worden bestreden. Hoewel voor de aanpak van exploitatie in de prostitutie door de voorziene wijziging van de artikelen over mensenhandel wel een oplossing mogelijk is, blijkt het vinden van een omschrijving van wat wel en niet krachtens de strafwet verboden moet zijn en de begrenzing van de persoonlijke levenssfeer en de werkingssfeer van het – publieke – strafrecht zo veel nadere overdenking en advisering te vergen, dat ik de discussie over de onderwerpelijke materie daarmee niet langer heb willen belasten. De spoedeisendheid van de thans voorgestelde wettelijke voorziening noopt tot beperking. In een volgende kabinetsperiode kan dan nader worden beslist of en in hoeverre de algehele herziening van de zedelijkheidswetgeving opportuun is. De ministerraad bleek deze opvatting te delen.

Behalve de beschouwingen over de vraag of er een beperkte of een meeromvattende herziening van de zedelijkheidswetgeving moet komen, maakten de leden van de verschillende fracties nog een aantal algemene opmerkingen in de inleiding. De leden van de C.D.A.-fractie merkten op dat zij in principe konden begrijpen dat ik had afgezien van modernisering van de terminologie doch zij vroegen of ik ten aanzien van de terminologische benadering toch niet blijk gaf op twee gedachten te hinken.

Zij wezen er op dat in artikel 250 bis «ontucht» wel wordt vervangen door de term «seksuele handelingen», in artikel 240bis wordt gesproken van seksuele gedraging, en dat het onderhavige wetsvoorstel de nieuwe term «seksueel binnendringen» introduceert. Inderdaad wordt in het voorgestelde artikel 250 bis, in overeenstemming met hetgeen was bepaald in het wetsvoorstel tot herziening van de zedelijkheidswetgeving dat naar de Raad van State werd gezonden, gesproken van seksuele handelingen. Ik heb mij afgevraagd of dit aanleiding zou kunnen geven tot problemen. Ik ben van oordeel dat dit niet het geval is. In artikel 250 bis gaat het om seksuele handelingen, die op zich zelf niet strafbaar zijn, als zodanig zijn zij dan ook niet «ontuchtig». De strafwaardigheid is daar gelegen in de dwang. Ook de terminologie van artikel 240 bis komt niet in strijd met mijn in de memorie van toelichting gegeven beschouwing over het verschil in betekenis tussen seksuele handelingen en ontuchtige handelingen. In dat artikel immers worden alle seksuele gedragingen bedoeld. Daar bestaat geen behoefte aan een kwalificatie van de handelingen. In de voorgestelde wijziging van artikel 246 gaat het om ontuchtige handelingen, die bestaan uit het seksueel binnendringen. Het zou misplaatst zijn om hier ontuchtig nog eens te herhalen en in plaats van seksueel binnendringen over «ontuchtig» binnendringen te spreken.

De leden van de fractie van de P.v.d.A. die zich konden vinden in hetgeen in de memorie van toelichting bij het voorstel van wet tot herziening van de artikelen 242 tot en met 249, dat indertijd om advies naar de Emancipatieraad werd gezonden, werd gezegd over de zorgvuldige afweging van belangen, merkten op dat deze zorgvuldige belangenafweging ontbreekt met het indienen van voorliggend wetsvoorstel. Niet alleen door het voorstellen van een aantal nieuwe strafbepalingen, maar ook door het handhaven van bestaande strafbepalingen wordt, aldus deze leden, het door hen voorgestane recht op zelfbeschikking geweld aangedaan. Ik krijg uit deze opmerkingen de

indruk dat deze leden zich kunnen vinden in de in het wetsvoorstel van 1984 gemaakte afwegingen. Een van de redenen dat ik heb afgezien van het indienen van een wetsvoorstel als bedoeld, was dat de resultaten van de gemaakte afweging aanleiding gaven tot de hiervoor bedoelde contro-verses en misverstanden. Bovendien is in de afgelopen jaren duidelijk geworden dat een aantal vormen van seksueel geweld veel vaker en in veel ernstiger mate voorkomt dan men in de tijd van de totstandkoming van het eindrapport van de Commissie Melai vermoedde. Dit bleek ook uit het onderzoek van dr. N. Drayer.

De leden van de fractie van de P.v.d.A. vroegen op welke wijze het kabinet, zoals toegezegd in de nota Overheidsbeleid en Homoseksua-liteit, rekening wil houden met de uitkomsten van het onderzoek naar seksuele ervaringen in de vroege jeugdijaren, dat is uitgevoerd door dr. Th.G.M. Sandfort. Bedoeld onderzoek getiteld «Het belang van de ervaring» verscheen in juni 1988. Uit dit onderzoek, aldus deze leden, zou blijken dat vrijwillige contacten en relaties regelmatig voorkomen. Het onderzoek had, naar mijn idee, niet zozeer betrekking op de mate waarin seksuele contacten met jongeren plaats vinden, als wel op de vraag wat het betekent voor het seksueel gedrag en beleven op latere leeftijd wanneer men in de vroege jeugdijaren al dan niet, vrijwillig of onvrijwillig, seksueel contact heeft gehad met leeftijdgenoten of volwas-senen. In het hoofdstuk «Samenvatting en bespreking van de onder-zoeksresultaten» zegt Sandfort met betrekking tot de externe validiteit van het onderzoek: «Het is niet mogelijk om definitief iets te zeggen over de mate waarin de samenhangen tussen vrijwillige en onvrijwillige contacten in de vroege jeugd en het later functioneren, zoals die in het verslag zijn beschreven, van toepassing zijn op mensen in het algemeen. Het is namelijk onduidelijk in hoeverre de subgroepen in het onderzoek een vertegenwoordiging vormen van de respectievelijke populaties waar ze uit afkomstig zijn». Het onderzoek, hoe belangwekkend ook, biedt naar mijn mening dan ook geen aanknopingspunten voor conclusies met betrekking tot de wenselijkheid van wetswijziging. Als reden voor aanpassing van de wetgeving noemen deze leden ook dat de laatste jaren sneller en in meer gevallen door politie en justitie zou worden opgetreden tegen overtreding van bestaande wetten. Inderdaad is de politie de laatste jaren steeds meer alert geworden op zaken die te maken hebben met allerlei vormen van seksueel geweld. Dit betekent niet dat in al deze zaken een strafvervolgning wordt ingesteld.

Vervolgens gaan de leden van de P.v.d.A. fractie in op het feit dat in het onderhavige wetsvoorstel het onderscheid tussen aanranding en verkrachting gehandhaafd blijft. Dit is geschied omdat dit een vrij ingrij-pende wijziging zou betekenen van het systeem van de wet, wat wel enige tijd in beslag zou hebben genomen, terwijl het nu juist de bedoeling was snel een aantal noodzakelijke wijzigingen aan te brengen.

Vervolgens stelden deze leden dat de argumentatie om in het voorliggend voorstel de oude term «ontucht of ontuchtige» handelingen te handhaven hen geenszins heeft kunnen overtuigen. Zij menen met mij dat «ontucht» veronderstelt seksueel contact in strijd met de sociaal-ethische norm, doch zij konden daaraan juist geen argument ontlenen bedoelde term te handhaven, waarbij voor de strafbaarheid niet uitsluitend zou zijn vereist dat iemands seksuele integriteit is geschonden, maar bovendien relevant is of er sprake is van strijd met de normen van de (toevallige) maatschappelijke meerderheid – de domine-rende publieke moraal. Dit zou naar de mening van deze leden niet anders kunnen betekenen dan dat de staat optreedt als zedenmeester. Ik heb de indruk dat deze leden mijn betoog omtrent het verschil tussen een bepaling waarin wordt gesproken over seksuele handelingen en een bepaling waarin wordt gesproken over ontuchtige handelingen verkeerd hebben begrepen. Het doel van de zedelijkheidswetgeving is naar mijn

oordeel het beschermen van de seksuele integriteit van personen, die daartoe zelf, op een bepaald moment dan wel in het algemeen, niet in staat zijn. Tot de eerste categorie behoren degenen, die in het algemeen wel in staat zijn hun seksuele zelfbeschikkingsrecht uit te oefenen, doch op een bepaald moment niet, bijvoorbeeld omdat geweld wordt gebruikt, of omdat zij bewusteloos zijn. De wet beschermt ook groepen van personen, die in het algemeen niet in staat worden geacht zelf hun seksuele integriteit te beschermen. Dat zeer jeugdige kinderen daartoe niet in staat zijn, is duidelijk. Zij dienen beschermd te worden tegen alle handelingen die als seksuele handelingen kunnen worden gekwalificeerd. De vraag is hoe lang men jeugdigen moet beschermen, met andere woorden op welke leeftijd zij kunnen worden geacht in staat te zijn hun seksuele zelfbeschikkingsrecht uit te oefenen. In het Wetboek van Strafrecht is gekozen voor de leeftijdsgrens van zestien jaar voor jeugdigen in het algemeen en voor de meerderjarigheidsgrens voor afhankelijken. Wanneer alle «seksuele handelingen» met jeugdigen onder die leeftijd verboden zouden zijn, dan zou deze categorie geheel seksueel onaanastbaar zijn. Een seksueel getint stoeipartijtje van jeugdigen zou dan onder de bepaling vallen. Wanneer ouders – de jeugdigen zelf zullen geen aangifte doen als zij beiden wilden – aangifte doen, zal het O.M. kunnen zeggen deze handelingen zijn niet «ontuchtig», want een dergelijke stoeipartijtje is over het algemeen sociaal-ethisch aanvaard en het is ook sociaal ethisch-aanvaard dat in die gevallen jeugdigen zelf beslissen.

De leden van de fractie van de P.v.d.A. meenden vervolgens te moeten constateren dat de nu voorgestelde bepalingen hun doel, althans voor een deel voorbij schieten. Het in de artikelen 243, 247 en 249 voorgestelde verbod zal op gespannen voet komen te staan met het zelfbeschikkingsrecht, waardoor er van een evenwichtige uitwerking van het vrijheidsbeginsel en het beschermingsbeginsel geen sprake meer is. Inderdaad zijn de verboden in bedoelde artikelen absoluut geformuleerd, doch er is wel degelijk een afweging gemaakt tussen het vrijheidsbeginsel en het beschermingsbeginsel. In de voorgestelde aanvulling van de artikelen 243 en 247 is dit geschied door de omschrijving van degene die beschermd wordt n.l.: degene die aan een zodanige gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van zijn of haar geestvermogens lijdt *dat zij of hij niet of onvolkomen in staat is haar of zijn wil daaromtrent te bepalen of kenbaar te maken of daartegen weerstand te bieden*. Degene die, ondanks de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis wel in staat is te bepalen of hij of zij de seksuele handelingen wenst, behoeft geen bescherming. In artikel 249 beschermt het verbod van het plegen van ontucht door de hulpverlener degene die zich als patiënt of cliënt aan *zijn hulp of zorg heeft toevertrouwd*. De bescherming wordt hier geboden aan degenen die ten opzichte van de hulpverlener in een afhankelijke positie verkeren. Uiteraard is deze bepaling niet van toepassing, wanneer de echtgenote of vriendin van bijv. de tandarts bij hem in behandeling is.

De leden van de P.v.d.A. vroegen tenslotte om de Emancipatieraad te laten adviseren over de vraag of een integrale herziening wenselijk ware. Ik zou mij kunnen voorstellen dat een volgend kabinet, nadat het onderhavige wetsvoorstel is aangenomen, behoefte zou kunnen hebben over deze materie nog advies van de Emancipatieraad en van andere adviesorganen, zoals bijvoorbeeld de Raad voor het Jeugdbeleid, te vragen.

Volgens de leden van de fractie van de V.V.D. was enige twijfel gerechtvaardigd over de wijze waarop bijvoorbeeld artikel 242 wordt gewijzigd namelijk of door het eenvoudig schrappen van «buiten echt» wel tegemoet wordt gekomen aan de huidige maatschappelijke behoeften en opvattingen terzake. Het artikel blijft, aldus deze leden, daardoor immers slechts van toepassing op heteroseksuele relaties, terwijl verkrachting ook bij homoseksuele relaties tot de mogelijkheden

behoort. Inderdaad heeft artikel 242 alleen betrekking op verkrachting van vrouwen. Door de voorgestelde aanvulling van artikel 246 wordt «het seksueel binnendringen van het lichaam», waaronder valt wat men «verkrachting» van mannen zou kunnen noemen met dezelfde straf bedreigd, als verkrachting van vrouwen. De leden van de fractie van de V.V.D. was het niet duidelijk waarom in dit wetsvoorstel het verschil tussen verkrachting en aanranding is gehandhaafd. Zoals ook reeds is geantwoord op desbetreffende vragen van de fractie van de P.v.d.A. leek een dergelijke wetstechnisch nogal ingrijpende wijziging van de zedelijkheidswetgeving niet aangewezen in een wetsvoorstel van beperkte omvang. Ik wil dan ook niet ingaan op de voor- en nadelen van het laten bestaan van het verschil tussen verkrachting en aanranding. Daar ik echter de indruk heb dat er over deze materie bij de leden van de V.V.D.-fractie enkele misverstanden bestaan, lijkt het mij goed de tekst van het artikel over het afdwingen van seksuele handelingen, zoals opgenomen in het wetsvoorstel dat om advies naar de Emancipatieraad werd gezonden, hier op te nemen. Dit artikel luidde: «1. Degene die door geweld of een andere feitelijkheid, of door bedreiging met geweld of met een andere feitelijkheid, iemand dwingt tot het dulden of plegen van seksuele handelingen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren of geldboete van de vijfde categorie.

2. Indien het feit

a. wordt gepleegd door twee of meer personen te zamen, dan wel,
b. voor het slachtoffer het dulden of plegen van geslachtsgemeenschap dan wel van handelingen bestaande in het op andere wijze seksueel binnendringen van het lichaam meebrengt, of
c. zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie.

3. Indien het feit de dood ten gevolge heeft, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie.»

Zoals hieruit blijkt is ook daar het seksuele binnendringen in het lichaam als strafverzwarende omstandigheid opgenomen.

Overigens lijkt mij een discussie over het oude, niet ingediende, wetsvoorstel op dit moment niet zinvol. Zoals ik in het begin van deze inleiding heb gesteld staat het aannemen van het onderhavige wetsvoorstel niet in de weg aan een eventuele algehele herziening van de zedelijkheidswetgeving.

Naar aanleiding van de opmerking van de leden van de V.V.D.-fractie, dat het advies van de Raad van State over het voorliggende wetsvoorstel bij hen niet bekend is, kan ik antwoorden dat het advies van de Raad blanco was. Ten onrechte werd dit in de gedrukte stukken niet in de marge vermeld.

Op de betekenis van «ontucht» en «ontuchtige handelingen» ben ik reeds ingegaan naar aanleiding van vragen van de fractie van de P.v.d.A.

Vervolgens vroegen deze leden waar de garantie is dat de Hoge Raad het begrip «dwingen» zal uitleggen zoals Noyen-Langemeijer-Rommelink wenselijk achten. Daarvoor bestaat geen garantie. Ik denk echter dat de uitleg van de Hoge Raad van dit begrip niet zoveel verschilt van de uitleg van Noyen-Langemeijer-Rommelink zoals sommigen menen. Op de betekenis van dwang zal ik nader ingaan in paragraaf 1.2.

Het bevreemdt mij dat de leden van de fractie van D66 het betreunden dat bij de totstandkoming van het onderhavige wetsvoorstel geen advies van betrokken autoriteiten, organisaties en groeperingen meer is gevraagd. Ook de leden van deze fractie ondersteunden het verzoek van de Tweede Kamer van juni 1988 om met spoed «buiten echt» uit artikel

242 te schrappen. Een adviesronde zou veel tijd in beslag hebben genomen. Afgezien daarvan leek het mij ook niet nodig over de materie alsnog advies te vragen, daar over de vraag of «buiten echt» gehandhaafd diende te blijven in bepaalde delictomschrijvingen, de adviesorganen waren gehoord in het kader van de advisering over het Eindrapport van de Commissie Melai.

Of er aanleiding is over de zedelijkheidswetgeving in het algemeen nog advies te vragen, gezien de zich voortdurend wijzigende opvattingen over dit onderwerp, zal het nieuwe kabinet dienen te oordelen.

Het doet mij genoegen dat de leden van de S.G.P.-fractie konden instemmen met de beperkte opzet van het wetsvoorstel.

De leden van de fractie van de P.P.R. benadrukten dat, niettegenstaande hun voorkeur voor een meeromvattende wetswijziging, snelle wijziging van de artikelen 242 en 243 door de recente arresten van de Hoge Raad zeer wenselijk was geworden. Zij wilden echter het voorstel niet alleen beoordelen naar wat er in was terechtgekomen, maar ook op wat er niet in staat. Zij meenden dat handhaving van strafbepalingen legitimatie behoeft. Zij waren teleurgesteld dat deze nagenoeg ontbrak. Het leek mij niet nodig om in een wetsvoorstel van beperkte omvang voor alle bepalingen in de titel over de zedelijkheidswetgeving aan te geven waarom zij niet werden gewijzigd. Wel heb ik aangegeven, waarom sommige termen in deze titel, hoewel zij ouderwets aandoen, toch in bepaalde opzichten de voorkeur genieten boven meer moderne termen. Bovendien werd uiteengezet waarom een algehele herziening van de zedelijkheidswetgeving door dit kabinet niet opportuun werd geacht en werd volstaan met een wijziging op die punten waarop de noodzaak tot wetswijziging evident was.

Naar de mening van het lid van de P.S.P.-fractie was de argumentatie van de regering om nu met een beperkter wetsvoorstel, dan de oorspronkelijk voorziene algehele herziening van de zedelijkheidswetgeving te komen, nauwelijks steekhoudend. Dit lid vroeg waarom het parlement niet in staat is gesteld zich een oordeel te vormen over de voorstellen die indertijd naar de Emancipatieraad en de Raad van State zijn gestuurd. Het vragen van het oordeel in het parlement zou naar mijn mening inhouden het indienen van een wetsvoorstel. De redenen waarom ik er van heb afgezien de indiening van een dergelijk wetsvoorstel te bevorderen, was nu juist dat ik mij afvroeg of in het oorspronkelijke wetsvoorstel de aanvullende bescherming van in het maatschappelijk verkeer kwetsbare personen voldoende was geregeld. Inderdaad had de studieconferentie in Kijkduin reeds duidelijk gemaakt dat seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes in een veel grotere omvang voorkwam dan daarvoor werd aangenomen en in het naar de Emancipatieraad gezonden wetsvoorstel werd daaraan wel gerefereerd, doch het wetsvoorstel was toch voornamelijk gebaseerd op het in het rapport van de Commissie Melai van 1980 gemaakte afwegingen. Ook als men meent, zoals het lid van de P.S.P.-fractie en ook ik zelf, dat het gaat om het seksuele zelfbeschikkingsrecht, de integriteit van het menselijk lichaam en de bescherming tegen inbreuken daarop, dan behoeft de afweging van deze drie elementen nog niet tot dezelfde uitkomst te leiden. Als voorbeeld zou ik willen noemen de bescherming tegen «incest». In het wetsvoorstel, dat als uitgangspunt had dat mensen van hun zestiende jaar af in staat waren hun seksueel zelfbeschikkingsrecht uit te oefenen, eindigde ook de bescherming tegen incest bij zestien jaar. Daar tegen deze grens in de uitgebrachte adviezen geen bezwaar was gemaakt leek het geen problemen te geven, dat toen in 1988 de meerderjarigheidsgrens van 21 naar 18 werd teruggebracht, in artikel

249 «minderjarigen» te laten staan, hoewel dat betekende dat de leeftijd van de bescherming tegen o.a. seksuele handelingen door familieleden eveneens werd verlaagd tot 18 jaar. Nu blijkt dat door sommigen deze verlaging van de leeftijdsgrens wordt betreurd, omdat ook personen tussen 18 en 21 jaar zich blijkbaar onvoldoende in staat voelen zich te verzetten tegen de seksuele toenadering door bepaalde familieleden.

Het lid van de G.P.V.-fractie twijfelde aan de opportuniteit en de wenselijkheid van het voorstel tot het schrappen van «buiten echt» uit de artikelen 242 en 243 in het Wetboek van Strafrecht. Hij meende dat deze uitbreiding van de strafwetgeving vooral van symbolische betekenis zal blijken te zijn, omdat de problemen verbonden aan opsporing en vervolging terzake evident zouden zijn. Bovendien achtte hij het bezwaarlijk dat nauwelijks serieus rekening wordt gehouden met het eigen karakter van het huwelijksinstituut. Hij vroeg in verband daarmee of ik de stelling te gewaagd vind dat ook in onze tijd de meeste gehuwden de verwachting hebben dat zij ook lichamelijk voor elkaar beschikbaar zijn? In principe denk ik dat deze stelling juist is, doch niet voorzover deze impliceert, dat echtgenoten ten alle tijde onder alle omstandigheden lichamelijk voor elkaar beschikbaar moeten zijn. Het lid van de G.P.V.-fractie vroeg in dit verband of het niet gewettigd is ook strafrechtelijk onderscheid te maken tussen seksuele dwang in en buiten het huwelijk en of een gedwongen geslachtsgemeenschap buiten het huwelijk niet veel eerder een zich vergrijpen is, waar men in het geheel geen morele rechten heeft, dan binnen het huwelijk. Het lid van de fractie van de G.P.V. verliest naar mijn mening uit het oog dat het gaat om dwingen «met geweld of bedreiging met geweld». Ik neem aan dat hij niet van mening is, dat mishandeling binnen het huwelijk geoorloofd is. Zoals ook opgemerkt in de memorie van toelichting wordt tegen mishandeling van de echtgenoot of echtgenote een zwaardere straf bedreigd, dan tegen mishandeling van anderen.

Theoretisch zou het niet strafbaar zijn van verkrachting binnen huwelijk tengevolge kunnen hebben dat de man die wordt vervolgd wegens mishandeling van zijn vrouw, door te stellen dat het geen mishandeling was, maar poging tot verkrachting, niet strafbaar zou zijn. Uit het zeer onlangs gepubliceerde onderzoek van Renée Römken «Geweld tegen vrouwen in heteroseksuele relaties» blijkt dat geweld tegen vrouwen door hun (huwelijks)partner veel voorkomt. Uit het onderzoek blijkt ook dat «fysiek geweld en seksueel geweld vaak hand in hand gaan». De onderzoekster constateert dat verkrachting en andere vormen van gedwongen seks drie keer zo vaak voorkomen in relaties waarin de man ook anderszins geweld gebruikt dan in relaties waarin geen geweld is voorgekomen.

Vervolgens vroeg het lid van de G.P.V.-fractie of uit onderzoeksgegevens blijkt dat bij veel gehuwde vrouwen op dit moment de wens leeft verkrachting binnen het huwelijk te sanctioneren. Er bestaan geen onderzoeksgegevens als bedoeld doch uit bovengenoemd onderzoek blijkt dat veel meer vrouwen dan tot nu toe werd aangenomen slachtoffer zijn van seksueel geweld door hun partner. Wanneer er dergelijke problemen zijn in het huwelijk zal naar mag worden aangenomen bij veel vrouwen de wens leven beschermd te worden tegen schending van hun lichamelijke integriteit. Bij mishandeling is strafrechtelijk ingrijpen mogelijk en ook aanranding (art. 246 WvSr) is «binnen echt» strafbaar. In dit licht wekt het eigenlijk bevreemding dat niet eerder is overgegaan tot het schrappen van «buiten echt» uit de artikelen 242 en 243 van het Wetboek van Strafrecht.

Toch had ook het lid van de G.P.V.-fractie er wel begrip voor dat er situaties zouden zijn waarin de gehuwde vrouw dient te worden

beschermd tegen gewelddadig seksueel gedrag van haar echtgenoot. Hij stelde de vraag of, gezien het delicate karakter van justitieel optreden in dergelijke zaken, niet is gekozen voor een wettelijke vorm, waarin verkrachting binnen het huwelijk als een klachtdelict wordt aangemerkt. De vraag of delicten als de onderhavige dienen te worden aangemerkt als klachtdelict werd ook aan de orde gesteld in het rapport van de Commissie Melai. De Commissie merkte daarover o.a. het volgende op:

«1. De aard van de strafbare feiten waarom het hier gaat verzet zich tegen een van een klacht afhankelijke vervolgbaarheid. Op grond van de thans bekende gegevens mag worden aangenomen dat vele, zo niet het merendeel, van de ernstige seksuele delicten juist plaatsvinden tussen personen die in een meer of minder nauwe familie- of andere relatie tot elkaar staan. Daaraan een argument voor de vervolgbaarheid alleen op klacht te ontleen, komt erop neer dat het strafwettelijke verbod van zijn betekenis wordt beroofd.

2. De maatschappelijke orde – en de openbare mening – zouden ernstig geweld worden aangedaan, wanneer naar ieders inzicht ernstige normoverschrijdingen straffeloos zouden blijven, doordat de klacht van het slachtoffer uitblijft. Het zou onaanvaardbaar zijn, indien de politie tot nietsdoen zou zijn veroordeeld wanneer zij door «buitenstaanders» op schokkende seksuele misdrijven wordt geattendeerd.

3. Omdat ernstige seksuele delicten vaak in de kring van familie of kennissen plaatsvinden, zou degene die de klacht doet – meestal zal dat het slachtoffer zijn – zich aan grote pressie van de dader kunnen blootstellen. Overigens zijn de gevallen niet zeldzaam waarin het slachtoffer zozeer in de macht van de dader is dat van haar of hem geen initiatief te verwachten is. Het zou onaanvaardbaar zijn indien dan van justitiewege niet kan worden opgetreden.

4. Het uitgangspunt dat een strafvervolgung «het laatste middel» moet zijn verliest zijn betekenis, indien het bij gebreke van een klacht helemaal geen middel meer kan zijn.

5. Hoewel het klachtvereiste formeel niet afdoet aan de bevoegdheid van het openbaar ministerie om, na een ingediende klacht, de opportuniteit van de vervolging te beoordelen, is die appreciatievrijheid bij klachtdelicten in de praktijk veel geringer, omdat de beslissing tot het niet-vervolgen na een klacht meestal naar buiten toe moet worden verantwoord.

Dat zal het voeren van een evenwichtig en de rechtsgelijkheid dienend vervolgingsbeleid bemoeilijken. Zeer ernstige feiten blijven door het ontbreken van een klacht noodgedwongen buiten vervolging, veel lichtere feiten zullen na een klacht in de regel wel worden vervolgd.

6. De regeling van het klachtrecht in het Wetboek van Strafrecht vertoont leemten en kan tot complicaties aanleiding geven¹. Het is riskant om de vervolging van de zeer ernstige strafbare feiten die hier ter sprake zijn, daarvan afhankelijk te stellen.

7. Een wel als tussenoplossing aangeduide mogelijkheid, nl. een beperking van het klachtvereiste tot de gevallen waarin een huwelijk of duurzaam samenlevingsverband bestaat is onuitvoerbaar, omdat het niet «aan de buitenkant» is te zien of zo'n band tussen dader en slachtoffer aanwezig is. Voor de zgn. relatieve klachtdelicten knoopt het Wetboek van Strafrecht aan bij objectief vast te stellen formele criteria. De invoering van een materieel, inhoudelijk weinig bepaald, criterium, zou steeds tot ernstige twijfel over de geldigheid van de klacht – of over het verweer dat het in de verhouding tussen dader en slachtoffer om een klachtdelict gaat(!) – aanleiding geven.

Naar het oordeel van de Commissie overwegen de argumenten tegen het afhankelijk stellen van de vervolging van een klacht.

Doorslaggevend moet haars inziens zijn dat bij de ernst van de feiten om welke het hier kan gaan, en de aard van de rechtsbelangen die in het

¹ De door de Commissie bedoelde leemten zijn inmiddels opgeheven bij wet van 27 februari 1985 (Stb. 115).

geding zijn, de mogelijkheid van een justitieel ingrijpen – voor het slachtoffer soms letterlijk: de laatste kans – niet mag kunnen afstuiten op het ontbreken van een klacht.»

Ik sluit mij bij deze opvatting van de Commissie aan. Bovendien komt het er in dergelijke gevallen op neer, dat vervolgingen toch alleen worden ingesteld na aangifte van de vrouw, daar immers – in geval van huwelijk – zonder getuigenis van de vrouw – zij behoeft niet tegen haar man te getuigen – een strafvervolgning weinig kans van slagen heeft.

Het lid van de G.P.V.-fractie had waardering voor de overige onderdelen van het wetsvoorstel. Alleen vroeg hij zich af of door de wijziging van artikel 243 ook strafbaar wordt gesteld het seksueel verkeer van een man met zijn gehandicapte echtgenote ook als de laatste daarmee volledig instemt. Het is geenszins de bedoeling om door de hier voorziene strafbaarstelling vrouwen in of buiten huwelijk geheel seksueel onaantastbaar te maken. Het gaat er om hen te beschermen tegen diegenen die misbruik maken van de situatie dat zij zich, of lichamelijk of geestelijk, niet kunnen verweren tegen ongewenst seksueel *contact*.

Het lid van de R.P.F.-fractie vroeg of ik wilde ingaan op de oorzaken van de klaarblijkelijke toename van het aantal zedendelicten. Hij vroeg of er bijvoorbeeld sprake is van de verlegging van de prioriteit bij de opsporing. Het is de vraag of het aantal gepleegde zedendelicten in belangrijke mate is toegenomen. Veeleer is de aangifte bereidheid toegenomen. Vooral omdat de opvang bij de politie van slachtoffers van seksueel geweld is verbeterd, is de drempel voor het doen van aangifte verlaagd. Ook hebben politie en justitie door de aandacht die seksueel geweld, ook van de zijde van de regering, heeft gekregen meer aandacht voor bepaalde vormen van seksueel geweld. De vraag van het lid van de R.P.F.-fractie in hoeverre stijging van geweldsmisbruik in verband staat met de enkele jaren geleden aangebrachte versoepeling ten aanzien van pornografie, laat zich moeilijk beantwoorden. Ik ben van mening dat er geen direct verband is met pornografie, maar dat er in het algemeen sprake is van een toename van geweld.

Vervolgens vroeg het lid van de fractie van de R.P.F. welke de in de memorie van toelichting bedoelde wezenlijke maatschappelijke behoeften zijn. De behoefte in een aantal artikelen «buiten echt» te schrappen komt voort uit het feit dat het als een ernstige leemte wordt gevoeld dat gehuwde vrouwen niet worden beschermd tegen verkrachting door hun echtgenoot, zelfs als de huwelijksrelatie reeds is verstoord. De noodzaak tot bescherming door het strafrecht geldt ook voor degenen, die door een psychische stoornis niet of onvolkomen in staat zijn hun wil te bepalen, aldus het Europese Hof van de Rechten van de Mens. De strafverzwaring in geval aanranding bestaat uit het seksueel binnendringen van het lichaam, is gewenst omdat het binnendringen van het lichaam op welke wijze dan ook een zeer ernstige inbreuk is op de lichamelijke integriteit, waartegen een even zware straf als tegen verkrachting dient te worden bedreigd. Hierdoor wordt ook «verkrachting» van mannen strafbaar. De strafbaarstelling van hulpverleners die buiten een inrichting hun patiënten of cliënten misbruiken wordt noodzakelijk geacht, omdat de laatste tijd steeds meer gevallen van dergelijk misbruik bekend zijn geworden. Nu de ambulante zorg toeneemt, is het willekeurig om personen die opgenomen zijn in een inrichting wel strafrechtelijke bescherming te bieden en degenen die op andere wijze zich hebben toevertrouwd aan de zorg van een hulpverlener niet.

De beslissing of er een meeromvattend wetsvoorstel dan het onderhavige zal komen, is voorbehouden aan een volgend kabinet.

1.2. *Buiten echt*

In de visie van de C.D.A.-fractie is het onjuist om, zoals in de memorie van toelichting is geschied, te veel de nadruk te leggen op «het beginsel van wilsvrijheid van de burgers bij het aangaan van hun meest intieme relaties» ter motivering van het gelijktrekken van de regels omtrent verkrachting binnen en buiten het huwelijk. Naar hun opvatting is er meer nodig om de overheid de bevoegdheid toe te kennen om zich in te laten met zaken die zich binnen een relatie afspelen. Dat meerdere, aldus deze leden, kan gebaseerd zijn op het uitgangspunt dat dwang niet toelaatbaar kan zijn met betrekking tot de beleving van de huwelijksrelatie, een relatie die toch ten principale door liefde en onderling respect gekenmerkt dient te worden. Waar dat respect ontbreekt, moet, aldus deze leden, de overheid kunnen ingrijpen ter bescherming van de zwakkere. Met de leden van de C.D.A.-fractie ben ik van oordeel dat dwang niet toelaatbaar is in een huwelijksrelatie. Het is dan ook de achtergrond van de voorgestelde wetswijziging dat het dwingen tot intiem seksueel contact noch in, noch buiten huwelijk toelaatbaar is.

De leden van de C.D.A.-fractie waren met mij van oordeel dat het arrest van de Hoge Raad van 16 juni 1987 een beperkter betekenis heeft dan door velen wordt aangenomen. Het ging hier om een relatie, waarin sprake was van een proces van aantrekken en afstoten. Blijkbaar heeft dit voor het Gerechtshof de doorslag gegeven voor het oordeel er niet eenstemmig van overtuigd te zijn dat de verdachte nog voldoende heeft kunnen voorzien dat de vrouw definitief de relatie met hem wilde verbreken en mitsdien geen vleselijke gemeenschap meer met hem wilde hebben. Blijkbaar leidde de Hoge Raad hier uit af dat het Hof – althans in meerderheid – van mening was dat zich hier omstandigheden voordeden waarin uit het gebezigde geweld geen opzet met betrekking tot de onvrijwilligheid voortvloeide. Over het algemeen zal uit de omstandigheid dat geweld of bedreiging met geweld is gebezigd wel het bestaan van de opzet met betrekking tot die onvrijwilligheid kunnen voortvloeien. De Raad stelt dat «zich omstandigheden kunnen voordoen».

Blijkbaar rekende hij de omstandigheden genoemd door het Hof omstandigheden als bedoeld. De annotator onder het arrest G.E.M. noemt de beslissing van het Hof hoogst wonderlijk. Ook ik vraag mij af of het Hof «dwingen» heeft uitgelegd zoals dit volgens de Hoge Raad dient te geschieden n.l. dat het opzet ook voorwaardelijk opzet inhoudt.

De leden van de C.D.A.-fractie willen vervolgens weten of in verband met de mogelijkheid dat «onder invloed van drugs» niet wordt gezien als voldoende geweld de delictsomschrijving moet worden aangevuld met dwang door andere feitelijkheden. Deze leden bedoelden waarschijnlijk dat iemand die onder invloed van drugs is zo bedreigend kan overkomen dat men zich niet durft te verzetten. Hetzelfde geldt naar mijn mening voor personen die onder invloed zijn van alcohol. Ook kan men iemand in een bedreigende situatie brengen, bijvoorbeeld door de deur van een vertrek in een verlaten woning af te sluiten. Ik heb de indruk dat door een aanvulling als voorgesteld door deze leden een aantal situaties onder de werking van dit artikel worden gebracht die inderdaad even bedreigend kunnen zijn als geweld of bedreiging met geweld. Ik neem het voorstel dan ook gaarne over. In bijgaande nota van wijziging wordt voorgesteld de artikelen 242 en 246 aan te vullen met «andere feitelijkheden». Daarmee wordt de discrepantie met artikel 250 bis opgeheven. Op de vraag waarom ik van verkrachting binnen huwelijk of een andere samenlevingsvorm geen klachtdelict heb gemaakt ben ik reeds ingegaan in antwoord op desbetreffende vragen van het lid van de G.P.V.-fractie.

Deze leden die het eens waren met mijn visie dat het strafrecht niet het geschikte middel is om seksueel geweld in al zijn verschijningsvormen en nuances te bestrijden, vroegen naar mijn opvattingen omtrent een betere en meer effectieve bestrijdingswijze. Ik denk dat zowel preventie als hulpverlening een belangrijke rol kunnen spelen bij de bestrijding van seksueel geweld. Hieraan wordt in verschillende kaders aandacht besteed. Bestrijding van seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes is onder andere een belangrijk aandachtspunt in het emancipatiebeleid.

De leden van de S.G.P.-fractie vroegen waarom in de artikelen 245 en 247 «buiten echt» niet wordt geschrapt. Wanneer dit zou gebeuren zou strafbaar zijn degene die vleselijke gemeenschap heeft met zijn echtgenote jonger dan zestien jaar en degene die een gehuwde persoon die jonger is dan zestien jaren verleidt met haar of zijn echtgeno(o)te (van de zestienjarige) ontuchtige handelingen te plegen. Daar dit uiteraard niet de bedoeling is, dient naar mijn mening «buiten echt» hier gehandhaafd te worden. Dit is tevens een antwoord op de desbetreffende vraag van de leden van de P.P.R.-fractie.

Het lid van de R.P.F.-fractie betwijfelde of bij schending van het respect van de echtgenoten voor elkaar de juiste weg naar de strafrechter loopt. Volgens dit lid is veeleer hulpverlening vanuit een geestelijke of psycho-sociale dimensie aangewezen. Hoewel ook ik van oordeel ben dat hulpverlening in geval van huwelijksproblemen een belangrijke rol kan spelen, kan ik niet inzien waarom wanneer echtgenoten zodanig het respect jegens elkaar verliezen, dat zij overgaan tot mishandeling wel strafrechtelijk ingrijpen mogelijk is en wanneer er sprake zou zijn van seksueel geweld het strafrecht afzijdig zou moeten blijven. Bovendien zijn er een aantal situaties waarin het huwelijk nog wel bestaat, maar de echtgenoten niet meer samenleven. In dergelijke situaties hebben de partners soms agressieve gevoelens jegens elkaar, die zich kunnen ontladen in geweld. Juist in die gevallen is het onbegrijpelijk waarom in alle gevallen behalve in geval van verkrachting strafrechtelijk zou kunnen worden opgetreden.

Vervolgens vroeg het lid van de R.P.F.-fractie in welk document «de wilsvrijheid van de burger bij het aangaan van hun meest intieme relaties» is verwoord. Artikel 11 van de Grondwet bepaalt dat ieder, behoudens bij of krachtens wet te stellen beperkingen, recht heeft op onaantastbaarheid van zijn lichaam. Met het lid van de R.P.F.-fractie ben ik het eens, dat de wilsvrijheid tot het aangaan van een intieme relatie tot uiting is gebracht door de keuze van de huwelijkspartner, of liever gezegd door het aangaan van de huwelijksrelatie, doch dit betekent niet dat men geheel afstand doet van het in artikel 11 van de Grondwet neergelegde grondrecht. Dit grondrecht komt gelijkelijk toe aan alle rechtsgenoten, gehuwd of ongehuwd. Indien één van de echtgenoten de huwelijkse plichten niet nakomt, staat het de ander niet vrij hem of haar daartoe met geweld te dwingen. Ik meen dan ook dat «verkrachting binnen het huwelijk» geen contradictio in terminis inhoudt.

Met het bovenstaande heb ik ook reeds antwoord gegeven op de vragen van dit lid met betrekking tot de gelijke bescherming voor gehuwden en ongehuwd samenwonenden en met betrekking tot het verschil dat er volgens hem zou bestaan tussen mishandeling en verkrachting. Vervolgens vraagt dit lid of er uitsluitend gedacht moet worden aan situaties waarin echtscheiding wel is uitgesproken, maar nog niet is ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand. Het lijkt mij, dat de mogelijkheden tot ingrijpen zich niet hiertoe behoeven te beperken. Zoals reeds eerder is opgemerkt blijkt steeds meer dat zich binnen een gezin situaties op seksueel gebied voordoen, waardoor leden

van dat gezin ernstige lichamelijke of geestelijke schade ondervinden. Dit blijkt ook uit het reeds eerder genoemde onderzoek van Renée Römken, getiteld «Geweld tegen vrouwen in heteroseksuele relaties». Vaak blijkt dat naast hulpverlening ook strafrechtelijk optreden niet gemist kan worden. De visie van Prof. D.H. de Jong, die wordt geciteerd door deze leden, dat het niet eenvoudig is een vrijspraak in cassatie vernietigd te krijgen is juist. Vervolgens vroegen deze leden of het feitelijk gebeuren in het arrest in de Hoge Raad model staat voor het op grote schaal voorkomen van misstanden in huwelijksrelaties. Ik wil voor het antwoord op die vraag verwijzen naar de resultaten van het reeds eerder genoemde onderzoek van Renée Römken «Geweld in heteroseksuele relaties».

Vervolgens vroeg dit lid of de regering bereid zou zijn, de delicten strafbaar gesteld in de artikelen 242 en 243, in geval deze plaats zouden vinden in een huwelijksrelatie als klachtdelict te kwalificeren. Deze vraag is reeds – ontkennend – beantwoord naar aanleiding van een soortgelijke vraag van het lid van de G.P.V.-fractie.

Diezelfde vraag stelde hij met betrekking tot de artikelen 246 en 247 Sr, wanneer ook daar de woorden «buiten echt» geschrapt zouden worden. Zoals ik reeds aan de leden van de S.G.P.-fractie heb geantwoord ligt het niet in mijn voornemen voorstellen te doen tot schrapping van «buiten echt» uit de artikelen 246, – bedoeld zal zijn 245 – en 247, daar het schrappen van die woorden zou betekenen dat het hebben van vleselijke gemeenschap met de persoon onder 16 jaar, met wie men getrouwd is, verboden zou zijn en dat men een persoon onder 16 jaar er niet toe zou mogen brengen met degene met wie hij of zij getrouwd is (zonder dwang) ontuchtige handelingen te plegen. Dit is natuurlijk niet de bedoeling.

1.3. *Pyschische stoornis*

Hoewel de leden van de C.D.A.-fractie in principe instemden met de verruiming van de bescherming van fysiek en psychisch weerlozen, vroegen zij of in combinatie met schrapping van de woorden «buiten echt» tot gevolg zou kunnen hebben dat de echtgenoot van een «gebreekkig ontwikkelde» of «ziekelyk gestoorde», die zijn vrouw seksueel terwille is, strafrechtelyk vervolgbaar wordt. Dit is niet het geval daar de bescherming niet geldt voor degene die aan een gebreekkige ontwikkeling of aan een ziekeleyke stoornis van de geestvermogens lijdt in het algemeen, doch alleen voor diegenen die hun wil omtrent de ontuchtige handelingen niet kunnen bepalen. In de vraag van de leden van de C.D.A.-fractie wordt gesproken van «ter wille» zijn, hetgeen betekent dat gedacht wordt aan iemand die haar wil daaromtrent wel kan bepalen.

1.4. *Ernstige vormen van aanranding*

De leden van de C.D.A.-fractie vroegen of het onderscheid «vleselyke gemeenschap» (art. 242 WvSr), «ontuchtige handelingen» (art. 246, eerste lid) en ontuchtige handelingen bestaande uit oraal/anaal binnendringen (artikel 246, tweede lid), de vervolgbaarheid niet moeilik c.q. onmogelyk maakt. Dit is naar mijn mening niet het geval. Zoals bekend wordt onder vleselyke gemeenschap alleen het vaginaal binnendringen verstaan. Wanneer duideelyk is dat gemeenschap heeft plaatsgevonden of dat een poging is gedaan tot het hebben van vleselyke gemeenschap zal de officier van justitie verkrachting, subsidiair poging tot verkrachting, ten laste leggen. Als er andere ontuchtige handelingen zijn gepleegd die (mede) bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam, zal de officier aanranding ten laste leggen, met daaraan toegevoegd dat op een bepaalde wijze het lichaam is binnendrongen waarvoor dan een

hogere straf kan worden opgelegd. Als dit laatste niet wordt bewezen, blijft veroordeling wegens aanranding mogelijk.

De leden van de P.P.R.-fractie betreurden het dat door de voorgestelde wijziging er in strafrechtelijke zin een principieel verschil blijft bestaan tussen aanranding en verkrachting. Inderdaad blijft verkrachting als apart strafbaar feit gehandhaafd, maar met betrekking tot het op andere wijze seksueel binnendringen van het lichaam is hetzelfde systeem gekozen als in het concept-wetsvoorstel dat ter advisering aan de Emancipatieraad werd gezonden. De tekst van het desbetreffende artikel is hiervoor, in antwoord op vragen van de V.V.D.-fractie, weergegeven.

Zoals uit het antwoord op de vragen van de leden van de C.D.A.-fractie moge blijken is het oraal of anaal binnendringen niet zoals verkrachting een apart strafbaar feit, maar een strafverzwarende omstandigheid. Slachtoffers zullen dus geen pijnlijke vragen behoeven te beantwoorden, als het om aanranding gaat. Alleen als zij zelf aangeven dat sprake was van de feiten die tot strafverzwaring kunnen leiden, zal dit bij de strafvervolging worden betrokken.

Deze leden vroegen of ik het wenselijk vind dat de huidige wetgeving ertoe bijdraagt dat de maatschappelijke waardering van aanranding een andere, namelijk minder ernstige wordt dan van verkrachting. Het is nu juist de bedoeling van de voorgestelde wijziging van artikel 246 om «gekwalificeerde» aanranding wat strafwaardigheid betreft op één lijn te stellen met verkrachting.

Ook het lid van de P.S.P.-fractie stelde een aantal vragen met betrekking tot het verschil tussen aanranding en verkrachting. Voor de beantwoording hiervan moge ik verwijzen naar de hiervoor gegeven antwoorden over dit onderwerp.

Het lid van de P.S.P.-fractie noemde als voordeel van het gebruiken van het begrip «seksuele handelingen» dat het niet moreel beladen is. Dit lid stelde, evenals de Commissie Melai, dat niet het soort handelingen, maar het feit dat ze afgedwongen worden, de voornaamste grond moet zijn voor het optreden van de strafwetgever. In principe ben ik het daar mee eens voor wat betreft die strafbare feiten waarbij het «dwingen» verboden is. Moeilijker wordt het wanneer het begrip «dwang» in de delictomschrijving niet voorkomt, namelijk in die gevallen waarin het gaat om de bescherming van kwetsbare groepen, jeugdigen of van anderszins afhankelijken. Dan zal het dus gaan om de handelingen en de omstandigheden waaronder deze handelingen worden gepleegd. Van deze omstandigheden vooral, zal het afhangen of bepaalde handelingen als «ontuchtig» kunnen worden gekwalificeerd.

De leden van de P.P.R.-fractie meenden dat er tussen verkrachting en aanranding slechts een gradueel verschil bestaat. Ik heb daar begrip voor, doch dat daar verschillend over gedacht wordt blijkt o.a. uit hetgeen daarover wordt gezegd in het rapport van de Commissie Melai. De commissie die meende dat het verschil tussen aanranding en verkrachting dient te blijven bestaan, zij het dat het anderszins seksueel binnendringen met verkrachting gelijk diende te worden gesteld, merkte o.a. op:

«Het bovenstaande is voor de commissie aanleiding geweest na te gaan of de handhaving van het thans bestaande onderscheid tussen aanranding en verkrachting nog zinvol is. Zij meent die vraag uiteindelijk bevestigend te moeten beantwoorden, zij het dat zij een uitbreiding van hetgeen onder «verkrachting» moet worden begrepen wenselijk acht.

Hoewel bij gedwongen geslachtsgemeenschap nu de kansen op zwangerschap veel geringer zijn geworden, blijft de mogelijkheid daartoe niettemin aanwezig. Door verschillende oorzaken, waarvan onwetendheid

niet de geringste is, is na verkrachting de tijdige toediening van anticonceptiemiddelen, de zgn. morning afterpill, niet steeds verzekerd.

Bij een verkrachting kan de op het slachtoffer uitgeoefende dwang inderdaad soms heviger en kwetsender zijn dan bij een aanranding, de inbreuk op de integriteit van haar of zijn persoon ernstiger. Ook in die zin kan de inbreuk op de wilsvrijheid van het slachtoffer meer betekenis hebben.

Dat bepaalde andere vormen van afgedwongen seksueel contact voor het slachtoffer minstens zo kwetsend kunnen zijn als gedwongen geslachtsgemeenschap, spreekt op zichzelf niet tegen een aparte strafbaarstelling van verkrachting. Men kan er ook een argument aan ontlenuen om andere, zeer ernstige vormen van seksueel geweld onder de omschrijving van het verkrachtingsartikel te brengen.

Inderdaad zijn in de literatuur voorstellen gedaan om de verschillende vormen van afgedwongen orale en anale seksuele contacten met de thans onder verkrachting begrepen handelingen gelijk te stellen. Ook sommige buitenlandse strafwettelijke regelingen hanteren voor het onderscheid tussen ernstige en minder ernstige delicten een minder beperkte omschrijving van het begrip verkrachting dan in Nederland tot dusver gangbaar is.

Naar het oordeel van de commissie is het zinvol deze weg te bewandelen en het onderscheid tussen verkrachting en aanranding niet meer uitsluitend te baseren op de vraag of er al dan niet geslachtsgemeenschap tussen de man als dader en de vrouw als slachtoffer heeft plaatsgevonden. Dan zou tevens het bezwaar tegen de huidige verkrachtingsbepaling, nl. dat zij alleen de vrouw beschermt, kunnen wegvallen. De commissie is er zich, ten slotte, van bewust dat het vervallen van het onderscheid tussen verkrachting en aanranding niet zou overeenkomen met de opvattingen van het overgrote deel van de rechtsgenoten. In de samenleving wordt nog steeds een heel duidelijk onderscheid gemaakt tussen beide delicten. Zij kiest derhalve voor het handhaven van verkrachting en aanranding als twee te onderscheiden strafbare feiten, met dien verstande dat de omschrijving van verkrachting een ruimere inhoud krijgt dan nu het geval is.» Zoals reeds werd opgemerkt naar aanleiding van desbetreffende vragen van de leden van het C.D.A. wordt door het voorgestelde tweede lid van artikel 246 geen derde categorie toegevoegd. Het strafbare feit blijft aanranding. Het seksueel binnendringen van het lichaam is een strafverzwarende omstandigheid. Wanneer het slachtoffer niet aangeeft dat sprake was van binnendringen van het lichaam, zal de politie daarover niet verder behoeven te vragen.

Zoals uit de boven geciteerde beschouwingen van de Commissie Melai blijkt wordt door sommigen verkrachting toch een ander – en wellicht ernstiger – strafbaar feit geacht dan aanranding. De gekwalificeerde aanranding zal door velen als even ernstig worden ervaren. De strafmaat is ook dezelfde als voor aanranding.

Tenslotte vroegen deze leden waarom in het voorgestelde tweede lid wordt gesproken over «hebben bestaan», terwijl het bestaande artikel 246 gesteld is in de onvoltooid tegenwoordige tijd. Een speciale betekenis moet hier niet aan worden toegekend, al zou men kunnen zeggen, dat als aanranding is geconstateerd en de ontuchtige handelingen blijken mede te hebben bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam, een hogere straf kan worden opgelegd.

Ook het lid van de P.S.P.-fractie ging in op het handhaven van het verschil tussen verkrachting en aanranding. Zowel naar aanleiding van de vragen van de leden van de V.V.D.-fractie als van de leden van de P.P.R.-fractie heb ik hierop geantwoord. Ik moge dit lid hiernaar verwijzen.

Het lid van de P.S.P.-fractie achtte het voordeel van het gebruiken van het begrip «seksuele handelingen» in tegenstelling tot bij voorbeeld «ontuchtige handelingen» dat het niet moreel beladen is. Het gaat niet om het soort handelingen, maar om het feit dat ze afgedwongen worden, aldus dit lid. Dat het ook om de soort handelingen kan gaan moge blijken uit het arrest van de H.R. van 9 januari 1968 (NJ 1969, 24). De Raad overwoog in dit arrest: «Het door een man knijpen in een knie ener op een voor het publiek toegankelijke weg rijdende wielrijdster behoeft niet noodwendig een oneerbaar en ontuchtelijk karakter te hebben, doch kan wel geschieden op zodanige wijze en met zodanige bedoeling dat dit als oneerbaar en ontuchtig moet worden aangemerkt.» Het is de vraag of het knijpen in de knie door de rechter als een «seksuele handeling» zou zijn beschouwd. Bovendien is er, zoals ik reeds eerder heb uiteengezet, een aantal artikelen waar het niet gaat om afdwingen (artt. 247 en 249). Wanneer het begrip «ontuchtige handelingen» niet de betekenis zou hebben als ik er in de memorie van toelichting aan gaf, zou iedere handeling die als «seksueel» kan worden aangemerkt ten aanzien van de in deze artikelen bedoelde personen verboden zijn, dus ook bijv. hetgeen in een «relatie» tussen vijftienjarigen wel plaatsvindt.

De vraag of de volgens dit lid «archaische terminologie» moet worden gehandhaafd, zal door een volgend kabinet moeten worden beoordeeld.

1.5. Hulpverleners

De leden van de C.D.A.-fractie betreurden het enigszins dat de gelegenheid niet te baat is genomen de opsomming van de overige functionarissen te actualiseren. Inderdaad wordt, zoals deze leden opmerkten, niet meer gesproken over «opzichter of bediende» in een gevangenis. Toch zal een ieder begrijpen welke functionarissen zijn bedoeld. Onder de opgesomde functionarissen valt naar mijn mening ook de directeur van een kindertehuis.

Deze leden vroegen of de huisarts en tandarts bedoeld zijn in het voorgestelde onderdeel 3 van het tweede lid. Deze vallen zeker onder de categorie «werkzaam in de gezondheidszorg».

De leden van de C.D.A.-fractie wilden weten of en zo ja, op welke wijze verbeterd kan worden dat klachten en aangiften ter zake niet door intimidatie als gevolg van de afhankelijke positie waarin patiënten en of cliënten verkeren worden tegengehouden. Het is moeilijk om een antwoord te geven op deze vraag. De omstandigheden waaronder de in artikel 249 bedoelde strafbare feiten plaatsvinden zijn zo verschillend dat het niet mogelijk is hiervoor een oplossing te vinden die voor alle gevallen toepasbaar is. Er zijn de laatste tijd op verschillende terreinen opvangmogelijkheden voor slachtoffers van seksueel geweld tot stand gekomen. Deze opvangmogelijkheden hebben over het algemeen een lage drempel. Vaak zijn het samenwerkingsverbanden tussen hulpverleningsinstellingen, politie en justitie. Bij het zorgvuldig onderzoeken van signalen over ontucht met patiënten kan ook de inspectie van de volksgezondheid een rol spelen.

De leden van de C.D.A.-fractie vroegen ten slotte of «ontucht» ruim moet worden opgevat. Inderdaad is dit in artikel 249 het geval. Onder «ontucht» vallen zowel vleselijke gemeenschap, als anderszins seksueel binnendringen van het lichaam als andere ontuchtige handelingen. Artikel 249 is volgens de Hoge Raad een «specialis» ten opzichte van de artikelen 245 en 247.

2. Artikelen

De leden van de fractie van de P.v.d.A. verzochten mij in te gaan op de betekenis van dwang. Ik moge verwijzen naar de uiteenzetting die ik

hiervoor heb gegeven naar aanleiding van desbetreffende vragen van de leden van de fractie van het C.D.A. Daar ben ik ook in positieve zin ingegaan op de suggestie de dwangmiddelen uit te breiden met «een andere feitelijkheid». Bij nota van wijziging wordt voorgesteld de artikelen 242 en 246 hiermee aan te vullen. De leden van de fractie van de P.v.d.A. waren van mening dat deze uitbreiding zou kunnen bijdragen aan het bijvoorbeeld tegengaan van ernstige ongewenste intimiteiten op de werkvloer. Dit zou mogelijk zijn, doch de andere feitelijkheid moet wel zo bedreigend zijn dat het slachtoffer er ook echt door «gedwongen» wordt, dus geen «weerstand» kan bieden.

De leden van de fractie van D66 moge ik verwijzen naar het hierboven gegeven antwoord aan de leden van de fractie van de P.v.d.A.

De leden van de S.G.P.-fractie vroegen waarom met betrekking tot dwang niet gekozen is voor een radicalere benadering, waarbij geëist wordt dat men zich van de toestemming c.q. instemming van de andere partij moet hebben overtuigd. Het is mij niet duidelijk of deze leden bedoelden dat dwang zo wordt uitgelegd of dat zij in de delictsom-schrijving wilden opnemen dat strafbaar is degene, die vleselijke gemeenschap heeft met een vrouw zonder dat hij zich overtuigd heeft van haar toestemming c.q. instemming. Ik denk dat zich in beide gevallen toch wel bewijsproblemen zouden voordoen. Het slachtoffer kan niet bewijzen dat zij niet heeft ingestemd, de dader zal niet kunnen bewijzen dat wel is ingestemd.

De leden van de P.P.R.-fractie leek het strafbaar stellen van ongewenste seksuele handelingen beter dan een absoluut verbod. Zij vroegen in dit verband of met een absoluut verbod, ook van mogelijk wel gewenste seksuele contacten, de seksuele verlangens van lichamelijk en geestelijk gehandicapten niet al te zeer miskend worden. Zoals ik ook reeds in antwoord op vragen van de leden van de fractie van de P.v.d.A. heb geantwoord is het verbod weliswaar absoluut, maar wordt voorkomen dat psychisch gehandicapten geheel seksueel onaantastbaar worden doordat in de delictsom-schrijving wordt gesproken van «een zodanige gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van haar/zijn geestvermogens dat zij/hij niet in staat is zijn wil *daaromtrent* te bepalen of daaraan weerstand te bieden.» Dus seksuele handelingen met de geestelijk gehandicapte die in staat is aan te geven dat zij/hij de handelingen wenst vallen niet onder de delictsom-schrijving. Met lichamelijke onmacht wordt bedoeld een toestand waarin iemand van binnen uit geen macht heeft over zijn ledematen, een tijdelijk gemis van macht over de spieren. Bewusteloosheid en onmacht zal men als twee oorzaken moeten zien van dat waarop het tot op grote hoogte aankomt: het fysiek buiten machte zijn tot tegenweer (Noyon-Langemeijer-Remmelink, art. 81 aant. 4).

Voor wat betreft de contacten met jongeren tussen de 12 en 16 jaar heb ik reeds betoogd, dat het afwegen van het beschermingsbeginsel en het seksuele zelfbeschikkingsrecht bijzonder moeilijk is. De discussie daarover dient naar mijn mening niet gevoerd te worden in het kader van het onderhavige wetsvoorstel dat voornamelijk bedoeld is om een aantal de laatste tijd noodzakelijk gebleken wijzigingen aan te brengen.

Naar ik hoop, kom ik door de in de nota van wijziging voorgestelde aanvulling van de dwangmiddelen, tegemoet aan de bezwaren die dit lid aanvoert tegen het handhaven van «dwingen» in de artikelen 242 en 246.

Artikel 243

De leden van de P.v.d.A.-fractie hadden de indruk dat door de algemene verbodsbepaling voorbij wordt gegaan aan het zelfbeschikingsrecht van de fysiek gehandicapte. Dit nu is geenszins het geval. Ook thans wordt de term «onmacht» gebruikt in de artikelen 242 en 247. Hiermee wordt ook lichamelijke onmacht bedoeld. Dit heeft echter niet de betekenis «fysiek gehandicapte», doch het gaat om een situatie die vergelijkbaar is met «bewusteloos». Op de vraag betreffende de psychische gehandicapte ben ik reeds ingegaan naar aanleiding van vragen van de leden van de P.P.R.-fractie.

Artikel 246

Het sekse-neutraal formuleren van dit artikel en de artikelen 247 en 249, zoals de leden van de C.D.A.-fractie suggereerden, zou vrij veel wijzigingen in de tekst meebrengen. Men kan «hij» wel vervangen door «degene» doch dan moet men ook «zijn» telkens vervangen door «zijn of haar». In het bestek in dit wetsvoorstel zou ik deze aanpassing niet willen aanbevelen.

Op de vragen gesteld door de leden van de P.v.d.A.-fractie met betrekking tot dwang in artikel 246 is reeds geantwoord bij artikel 242. Dezelfde vraag als de leden van de P.v.d.A.-fractie met betrekking tot «hebben bestaan» werd ook gesteld door de leden van de P.P.R.-fractie. Ik moge verwijzen naar het daar gegeven antwoord.

Het lid van de R.P.F.-fractie achtte het bedreigde strafmaximum in artikel 246, tweede lid WvSr, terecht. Hij meende echter dat dit in een wat merkwaardig licht staat ten opzichte van de voorgenomen strafverlaging in artikel 293 WvSr (wetsvoorstel 20 383). Het lijkt mij hier niet de plaats om in te gaan op wetsvoorstellen met betrekking tot artikel 293, daar deze naar mijn mening in geen enkel verband staan met de onderhavige voorstellen.

Artikel 247

Zowel de leden van de C.D.A.-fractie als die van de P.v.d.A.-fractie vroegen waarom «buiten echt» niet is geschrapt uit artikel 247. Ik heb dit niet voorgesteld omdat men anders iemand die jonger is dan zestien jaar en ongehuwd niet zou mogen verleiden vleselijke gemeenschap met de eigen echtgenoot of echtgenote te hebben.

Op de problematiek met betrekking tot seksuele relaties met jongeren, die door het lid van de P.S.P.-fractie naar voren werd gebracht werd reeds ingegaan in de inleiding van deze memorie. Daaruit moge ook blijken dat het niet eenvoudig is de huidige praktijk te «formaliseren in de wetgeving».

Artikel 249

Zowel de leden van de fractie van de P.v.d.A. als de leden van de fractie van D66 vroegen of het absolute verbod niet de wel gewenste contacten tussen hulpverlener en cliënt bij voorbaat uitsluit. Men moet deze bepaling zo lezen, dat het verbod betrekking heeft op ontucht in de relatie hulpverlener-patiënt/cliënt. Het heeft natuurlijk geen betrekking op handelingen tussen een hulpverlener bijv. een arts, die zijn vrouw of vriendin als patiënt in behandeling heeft. Er is dan ook geen sprake van «ontucht». Ik ben van mening dat voor wat betreft onderdeel 3 van artikel 249, tweede lid, de wijze van strafbaarstelling niet anders dient te zijn dan voor de onderdelen 1 en 2. Het absolute verbod van onderdeel 2 geldt uiteraard ook niet voor de jeugdige leraar die «verloofd» is met een zeventienjarig meisje uit de hoogste klas.

De voorgestelde strafbaarstelling is in ieder geval niet zo absoluut gesteld uit een oogpunt van beroepsethiek. Het gaat om de bescherming van de zwakkere. Niet het strafrecht maar het tuchtrecht houdt zich bezig met de «beroepsethiek».

De Minister van Justitie,
F. Korthals Altes